

1.4.3.razina stručnosti

1.4.1.Piloti moraju minimalno posjedovati odgovarajuću dozvolu za kategoriju zrakoplova podvrgnutog ispitivanju, izdanu u skladu sa Pravilnikom o uvjetima i načinu sticanja, izdavanja, obnavljanja i produžavanja ovlaštenja zrakoplovnom osoblju, te dozvolu profesionalnog pilota (CPL). Osim toga, zapovjednik zrakoplova:

- (a) mora imati ovlaštenje za testno letenje; ili
- (b) mora imati najmanje 1.000 sati letačkog iskustva kao zapovjednik zrakoplova slične složenosti i karakteristika; i
- (c) sudjelovao je, za svaku klasu ili tip zrakoplova, na svim letovima koji su dio programa na temelju kojeg se izdaju pojedinačne svjedodžbe o plovидбености за најманје пет зракоплова.

1.4.2.Glavni inženjer za ispitivanja u letu:

- a) ispunjava uvjete за 1. или 2. razinu stručnosti; или
- b) ima dovoljno letačkog iskustva potrebnog за задатак; и
- c) судјеловао је на свим летовима који су дио програма на темелју којег се издају појединачне свједодџбе о пловидбености за најманје пет зракоплова.
- a) 4. razina stručnosti
  - i. Piloti moraju minimalno posjedovati valjanu odgovarajuću dozvolu за категорију зракоплова подвргнутог испитивању, издану у складу са Правилником о увјетима и начину стичања, издavanja, обнављања и продужавања овлаштенја зракопловном осoblju, те дозволу професионалног pilota (CPL). Zapovjednik zrakoplova mora imati ovlaštenje за пробне летове или најманје 1.000 sati налета као заповједник зракоплова сличне сложености и карактеристика.
  - ii. Stručnost i iskustvo glavnih inženjera за испитивања у лету дефинирани су у оперативном приручнику за пробне летове.

2. Главни инженјери за испитивања у лету

Organizacija koja запошља главне инженјере за испитивања у лету издаје им овлаштенје у којем се наводи опсег њихових задужења у организацији. Овлаштенје мора садржавати слjedeће податке:

- a) име;
- b) datum рођења;
- c) iskustvo i osposobljavanje;
- d) положај у организацији;
- e) опсег примјене овлаштенја;
- f) datum prvog izdavanja ovlaštenja;
- g) datum isteka valjanosti ovlaštenja, prema potrebi; и
- h) идентификациски број овлаштенја.

Главни инженјери за испитивања у лету именују се за одређени лет само ако су физички и ментално способни сигурно обављати додјелјене дужности и одговорности.

Organizacija nositeljima stavlja на raspolaganje svu potrebnu evidenciju koja се односи на издана овлаштенја.

E. Stručnost i iskustvo drugih inženjera за испитивања у лету

Razina iskustva i osposobljavanja drugih inženjera за испитивања у лету присутних у зракоплову размјерна је задацима који су им додјелјени као члановима летаčke посаде те је у складу с оперативним приручником за пробне летове, ако је то могуће примјенити.

Organizacija odgovarajućem inženjerу за испитивања у лету мора ставити на raspolaganje svu potrebnu evidenciju koja се односи на њихове летаčke активности.

На основу члана 16. и 61. став (2) Закона о управи ("Службени гласник БиХ", број 32/02 и 102/09) и члана 14. став (1) Закона о ваздухопловству Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", број 39/09), генерални директор Дирекције за цивилно ваздухопловство Босне и Херцеговине доноси

ПРАВИЛНИК

О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ПРАВИЛНИКА О СЕРТИФИКАЦИЈИ ПЛОВИДБЕНОСТИ И ЕКОЛОШКОЈ СЕРТИФИКАЦИЈИ ВАЗДУХОПЛОВА И ВАЗДУХОПЛОВНИХ ПРОИЗВОДА, ДИЈЕЛОВА И УРЕЂАЈА И ЗА СЕРТИФИКАЦИЈУ ПРОЈЕКТНИХ И ПРОИЗВОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Члан 1.

(Предмет)

Овим Правилником се мијења Прилог I (Дио 21) "Правилника о сертификацији пловидбености и еколошкој сертификацији ваздухоплова и ваздухопловних производа, дијелова и уређаја и за сертификацију пројектних и производних организација".

Члан 2.

(Прелазне одредбе)

- (1) Након 31. децембра 2017. подносиоци захтјева за дозволу за летење или имаоци дозвола за летење могу се и даље користити услугама pilota на пробним летовима треће или четврте категорије из Додатка XII Прилогу I "Правилника о сертификацији пловидбености и еколошкој сертификацији ваздухоплова и ваздухопловних производа, дијелова и уређаја и за сертификацију пројектних и производних организација", те инжењера за испитивања у лету који су до тог датума изводили активности повезане с пробним летом у складу с важећим правилима националног законодавства. Свако такво коришћење остаје ограничено на обим задужења чланова посаде за пробне летове како је утврђено прије 31. децембра 2017.
- (2) Обим задужења члана посаде за пробне летове одређује подносилац захтјева за дозволу за летење или имаоца дозволе за летење који се користи или планира користити њиховим услугама и то на основу искуства и оспособљености чланова посаде за пробне летове, те на основу одговарајуће евиденције подносиоца захтјева за дозволу за летење или имаоца дозволе за летење. Тај обим задужења члана посаде за пробне летове мора бити доступан ВНДСА.
- (3) Било које проширење или друге измјене обима одобрења тих чланова посаде за пробне летове, које је одредио подносилац захтјева за дозволу за летење или имаоца дозволе за летење, који се користи или планира користити њиховим услугама, мора бити извршено у складу са захтјевима из Додатка XII Прилогу I Правилника.
- (4) ВНДСА може да настави издавати EASA образац 15а (Потврду о провјери пловидбености), до 31. децембра 2015, како је утврђено у Додатку II Прилога I Правилника који је био на снази прије ступања на снагу овог Правилника. Потврде издате прије 1. јануара 2016. ваљане су док се не промијене или се привремено или трајно одузму.

Члан 3.

(Завршне одредбе)

Овај Правилник ступа на снагу двадесетог дана од дана објаве у "Службеном гласнику БиХ", изузев:

- a) тачке 2. и 3. Прилога примјењују се од 1. јануара 2016; при упућивању на Додатак XII Прилога I примјењује се тачка (б);
- б) тачка 6. Прилога у вези с тачком Д Додатка XII примјењује се од 1. јануара 2018. године.

Број 1-3-02-2-1022-1/15
16. новембра 2015. године
Бања Лука

Генерални директор
Ђорђе Ратковица, с. р.

ПРИЛОГ

Прилог I (Дио 21) "Правилника о сертификацији пловидбености и еколошкој сертификацији ваздухоплова и ваздухопловних производа, дијелова и уређаја и за сертификацију пројектних и производних организација" мијења се како слиједи:

1. У садржају се додаје сљедеће:
"Додатак XII – Категорије пробних летова и припадајуће квалификације посаде за пробне летове".
2. У тачки 21.А.143(а) додаје се сљедећа тачка 13:
"13. ако је потребно изводити пробне летове, оперативни приручник за пробне летове у којем се утврђује политика и поступци организације у односу на пробне летове. Оперативни приручник за пробне летове укључује:
  - i. опис процеса организације у односу на пробне летове, укључујући учешће организације за пробне летове у поступку издавања дозвола за летење;
  - ii. политику у погледу посаде, укључујући састав, стручност, актуелност летачког искуства и ограничења трајања лета, у складу с Додатком XII Прилогу I (Дио 21), ако је то могуће примјенити;
  - iii. поступке за превоз лица која нису чланови посаде и за оспособљавање за пробне летове, према потреби;
  - iv. политику управљања ризиком и безбједношћу, те одговарајуће методологије;

- v. поступке за утврђивање инструмената и опреме које је потребно имати у ваздухоплову;
  - vi. попис докумената потребних за пробни лет."
3. У тачки 21.А.243 тачка (а) замјењује се сљедећим:
"(а) Организација за дизајн просљеђује Агенцији приручник, у којем непосредно или упућивањем на документацију, описује организацију, одговарајуће поступке и производе или измјене производа које треба пројектовати. Ако је потребно изводити пробне летове, организација мора доставити оперативни приручник за пробне летове у којем се утврђују политика и поступци организације у односу на пробне летове. Оперативни приручник за пробне летове укључује:
    - i. опис поступака организације у односу на пробне летове, укључујући учешће организације за пробне летове у поступку издавања дозвола за летење;
    - ii. политику бирања посаде, укључујући састав, стручност, захтјеве за скорашњим искуством, временска ограничења лета, у складу с Додатком XII Прилогу I (Дио 21), ако је то могуће примјенити;
    - iii. поступке за превоз лица која нису чланови посаде и за оспособљавање за пробне летове, ако је то могуће примјенити;
    - iv. политику управљања ризиком и безбједношћу, те одговарајуће методологије;
    - v. поступке за утврђивање инструмената и опреме које је потребно имати у ваздухоплову;
    - vi. попис докумената потребних за пробни лет."
  4. У тачки 21.А.708(б), тачка 2. замјењује се сљедећим:
"2. све услове и ограничења у погледу летачке посаде која управља ваздухопловом, уз услове и ограничења дефинисане у Додатку XII Прилога I (Дио 21)."

5. Dodatak II zamjenjuje se sledećim:

„Dodatak II

Potvrda o provjeri plovidbenosti – EASA obrazac 15a“

<p>[NADLEŽNI ORGAN , DRŽAVA] [COMPETENT AUTHORITY, STATE]</p> <p>POTVRDA O PROVJERI PLOVIDBENOSTI AIRWORTHINESS REVIEW CERTIFICATE</p> <p>ARC oznaka: ARC reference: <small>(Broj protokola / Ref. No.)</small></p> <p>Prema [Pravni osnov za izdavanje potvrde] koji su na snazi, BHDCA ovim potvrđuje da se sljedeći zrakoplov: <i>Pursuant to [Legal Basis for issue of Certificate] for the time being in force, BH DCA hereby certifies that the following aircraft:</i></p> <p>Proizvođač zrakoplova: _____ <i>Aircraft manufacturer:</i></p> <p>Oznaka proizvođača: _____ <i>Manufacturer's designation:</i></p> <p>Registracija zrakoplova: _____ <i>Aircraft registration:</i></p> <p>Serijski broj zrakoplova: _____ <i>Aircraft serial Number:</i></p> <p style="text-align: center;">smatra plovidbenim u vrijeme provjere. <i>is considered airworthy at the time of the review.</i></p> <p>Datum izdavanja: _____ Datum isticanja: _____ <i>Date of issue: Date of expiry:</i></p> <p>Ukupno sati leta zrakoplova (FH) na dan izdavanja: _____ <i>Airframe flight Hours (FH) at date of issue:</i></p> <p>Potpis ovlaštene osobe: _____ Ovlaštenje br: _____ <i>Signed: Authorisation No:</i></p> <p>Prvo produženje: Zrakoplov je ostao u kontroliranom okruženju prema M.A.901. Dijela I [Pravni osnov] u protekloj godini. Zrakoplov je plovidben u vrijeme izdavanja ovog produženja. <i>1st Extension: The aircraft has remained in a controlled environment in accordance with M.A.901 of Annex I to [Legal Basis] for the last year. The aircraft is considered to be airworthy at time of the issue.</i></p> <p>Datum izdavanja: _____ Datum isticanja: _____ <i>Date of issue: Date of expiry</i></p> <p>Ukupno sati leta zrakoplova (FH) na dan izdavanja: _____ <i>Airframe flight Hours (FH) at date of issue:</i></p> <p>Potpis ovlaštene osobe: _____ Ovlaštenje br: _____ <i>Signed: Authorisation No:</i></p> <p>Ime kompanije: _____ Odborenje br: _____ <i>Company Name: Approval Reference:</i></p> <p>Drugo produženje: Zrakoplov je ostao u kontroliranom okruženju prema M.A.901. Dijela I [Pravni osnov] u protekloj godini. Zrakoplov je plovidben u vrijeme izdavanja ovog produženja. <i>2nd Extension: The aircraft has remained in a controlled environment in accordance with M.A.901 of Annex I to [Legal Basis] for the last year. The aircraft is considered to be airworthy at time of the issue.</i></p> <p>Datum izdavanja: _____ Datum isticanja: _____ <i>Date of issue: Date of expiry</i></p> <p>Ukupno sati leta zrakoplova (FH) na dan izdavanja: _____ <i>Airframe flight Hours (FH) at date of issue:</i></p> <p>Potpis ovlaštene osobe: _____ Ovlaštenje br: _____ <i>Signed: Authorisation No:</i></p> <p>Ime kompanije: _____ Odborenje br: _____ <i>Company Name: Approval Reference:</i></p>	
--	--

EASA Obrazac 15a, Izdanje 4

6. Додаје се следећи Додатак XII:

Додатак XII

Категорије пробних летова и припадајуће квалификације посаде за пробне летове

A. Уопштено

У овом се Додатку утврђују потребне квалификације летачке посаде укључене у извођење пробних летова за ваздухоплове који су сертифицирани или би требали бити сертифицирани у складу с категоријом CS-23 за ваздухоплове с највишом допуштеном масом при узлијетању (MTOM) једнаком или већом од 2.000 кг, у категоријама CS-25, CS-27, CS-29 или еквивалентним стандардима пловидбености.

B. Дефиниције

1. "Инжењер за испитивања у лету" значи сваки инжењер укључен у пробне операције на тлу или у лету.
2. "Главни инжењер за испитивања у лету" значи инжењер за испитивања у лету којем су додијелене дужности у ваздухоплову у сврху извођења пробних летова или помагања пилоту у управљању ваздухопловом и његовим системима за вријеме активности повезаних с пробним летом.
3. "Пробни летови" значи:
  - 3.1. летови у оквиру развојне фазе новог пројекта (ваздухоплова, погонских система, дијелова и уређаја);
  - 3.2. летови за доказивање усклађености с основом сертификације или дизајном типа;
  - 3.3. летови чија је наmjена испитивање нових пројектних концепата, који захтијевају неуобичајене маневре или профиле, за чијег је извођења могућ излазак из већ одобреног дијапазона режима лета (*flight envelope*) ваздухоплова;
  - 3.4. летови оспособљавања за пробне летове.

C. Категорије пробних летова

1. Уопштено

Описи наведени у наставку односе се на летове које изводе организације одобрене за дизајн и производњу из Прилога I (Дио 21).

2. Подручје примјене

Ако је у испитивање укључено више од једног ваздухоплова, сваки се поједини лет ваздухоплова оцјењује на основу овог Додатка како би се утврдило да ли је ријеч о пробном лету, и ако јесте, које је категорије.

Летови из тачке (б)(3) једини су летови који улазе у подручје примјене овог Додатка.

3. Категорије пробних летова

Пробни летови укључују следеће четири категорије:

- 3.1. Прва (1.) категорија
  - (а) први лет/ови новог типа ваздухоплова или ваздухоплова чије су карактеристике лета или руковања можда знатно измијењене;
  - (б) летови за вријеме којих је вјероватно могуће уочити карактеристике лета које се знатно разликују од оних већ познатих;
  - (с) летови за провјеру нових или неуобичајених пројектних обиљежја или техника;
  - (д) летови за утврђивање или ширење дијапазона режима лета;
  - (е) летови за утврђивање регулаторних перформанси, карактеристика лета и квалитета

руковања приликом приближавања границама дијапазона режима лета;

- (f) оспособљавање за пробне летове 1. категорије.

3.2. Друга (2.) категорија

- (а) летови ваздухопловом који још нема типски сертификат, а који нису разврстани у 1. категорију;
- (б) летови ваздухопловом који већ има типски сертификат, након што је уведена измјена која још није одобрена, који нису разврстани у 1. категорију и током којих је:
  - i. потребна процјена општег понашања ваздухоплова; или
  - ii. потребна процјена основних поступака који се односе на посаду када је у функцији или је потребан нови или измијењени систем; или
  - iii. потребно намјерно летјети изван граница тренутно одобреног оперативног дијапазона режима лета, али унутар испитиваног дијапазона режима лета;
- (с) оспособљавање за пробне летове 2. категорије.

3.3. Трећа категорија (3.)

Летови који се изводе у сврху издавања изјаве о усклађености за новоизграђене ваздухоплове на којима није потребно летење изван ограничења типског сертификата или летачког приручника ваздухоплова.

3.4. Четврта категорија (4.)

Летови ваздухопловом који већ има типски сертификат, у случају увођења још неодобрене пројектне измјене, а који нису разврстани у 1. или 2. категорију.

D. Стручност и искуство пилота и главних инжењера за испитивања у лету

1. Уопштено

Пилоти и главни инжењери за испитивање у лету морају имају стручност и искуство назначено у следећој табели.

Ваздухоплов	Категорије пробних летова			
	1.	2.	3.	4.
Ваздухоплов за регионални превоз категорије CS-23 или ваздухоплов пројектне брзине понирања (Md) веће од 0,6 Ма или чија је највећа висина летења изнад 7,260 м (25,000 стопа), ваздухоплов категорија CS-25, CS-27, CS-29 или еквивалентних стандарда пловидбености	1. ниво стручности	2. ниво стручности	3. ниво стручности	4. ниво стручности
Други ваздухоплови категорије CS-23 чији је MTOM једнак или већи од 2. 000 кг	2. ниво стручности	2. ниво стручности	3. ниво стручности	4. ниво стручности

1.1.1. ниво стручности

1.1.1. Пилоти морају да испуњавају захтјева из Правилника о условима и начину стицања, издавања, обнављања и продужавања овлашћења ваздухопловном особљу.

1.1.2. Главни инжењер за испитивања у лету:

- (а) успјешно је завршио курс оспособљавања за 1. ниво стручности; и
- (б) има најмање 100 сати летачког искуства, укључујући завршено оспособљавање за пробне летове.

1.3.2. ниво стручности

1.3.1. Пилоти морају да испуњавају захтјеве из Правилника о условима и начину стицања, издавања, обнављања и продужавања овлашћења ваздухопловном особљу.

1.3.2. Главни инжењер за испитивања у лету мора:

- (a) успјешно завршити курс оспособљавања за 1. или 2. ниво стручности; и
- (b) имати најмање 50 сати летачког искуства, укључујући завршено оспособљавање за пробне летове. Курсеви оспособљавања за 1. и 2. ниво стручности за главног инжењера за испитивања у лету обухватају најмање слиједећа подручја:
  - i. перформансе;
  - ii. стабилност и контролу/квалитет руковања;
  - iii. системе;
  - iv. управљање испитивањем; и
  - v. управљање ризиком/безбједношћу.

1.4.3. ниво стручности

1.4.1. Пилоти морају минимално посједовати одговарајућу дозволу за категорију ваздухоплова подвргнутог испитивању, издату у складу са Правилником о условима и начину стицања, издавања, обнављања и продужавања овлашћења ваздухопловном особљу, те дозволу професионалног пилота (CPL). Осим тога, вођа ваздухоплова:

- (a) мора да има овлашћење за пробне летове; или
- (b) мора да има најмање 1.000 сати летачког искуства као вођа ваздухоплова сличне сложености и карактеристика; и
- (c) учествовао је, за сваку класу или тип ваздухоплова, на свим летовима који су дио програма на основу којег се издају појединачна увјерења о пловидбености за најмање пет ваздухоплова.

1.4.2. Главни инжењер за испитивања у лету:

- a) испуњава услове за 1. или 2. ниво стручности; или
- b) има довољно летачког искуства потребног за задатак; и
- c) учествовао је на свим летовима који су дио програма на основу којег се издају појединачна увјерења о пловидбености за најмање пет ваздухоплова.
  - a. 4. ниво стручности
    - i. Пилоти морају минимално посједовати ваљану одговарајућу дозволу за категорију ваздухоплова подвргнутог испитивању, издату у складу са Правилником о условима и начину стицања, издавања, обнављања и продужавања овлашћења ваздухопловном особљу, те дозволу професионалног пилота (CPL). Вођа ваздухоплова мора имати овлашћење за пробне летове или најмање 1.000 сати налета као вођа ваздухоплова сличне сложености и карактеристика.
    - ii. Стручност и искуство главних инжењера за испитивања у лету дефинисани су у оперативном приручнику за пробне летове.

2. Главни инжењери за испитивања у лету

Организација која запошљава главне инжењере за испитивања у лету издаје им овлашћење у којем се наводи обим њихових задужења у организацији. Овлашћење мора да садржи сљедеће податке:

- a) име;
- b) датум рођења;
- c) искуство и оспособљавање;
- d) положај у организацији;
- e) обим примјене овлашћења;

- f) датум првог издавања овлашћења;
- g) датум истека ваљаности овлашћења, према потреби; и
- h) идентификацијски број овлашћења.

Главни инжењери за испитивања у лету именују се за одређени лет само ако су физички и ментално способни да безбједно обављају додијељене дужности и одговорности.

Организација носиоцима ставља на располагање сву потребну евиденцију која се односи на издата овлашћења.

Е. Стручност и искуство других инжењера за испитивања у лету

Ниво искуства и оспособљавања других инжењера за испитивања у лету, присутних у ваздухоплову, сразмјеран је задацима који су им додијељени као члановима летачке посаде, те је у складу с оперативним приручником за пробне летове, ако је то могуће примјенити.

Организација одговарајућем инжењеру за испитивања у лету мора да стави на располагање сву потребну евиденцију која се односи на њихове летачке активности.

Na osnovu člana 16. i 61. stav (2) Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", broj 32/02 i 102/09) i člana 14. stav (1) Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 39/09), generalni direktor Direkcije za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine donosi

PRAVILNIK O IZMJENAMA I DOPUNAMA PRAVILNIKA O CERTIFIKACIJI PLOVIDBENOSTI I EKOLOŠKOJ CERTIFIKACIJI ZRAKOPLOVA I ZRAKOPLOVNIH PROIZVODA, DIJELOVA I UREĐAJA I ZA CERTIFIKACIJU PROJEKTNIH I PROIZVODNIH ORGANIZACIJA

Član 1.

(Predmet)

Ovim Pravilnikom se mijenja Prilog I (Dio 21) "Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji zrakoplova i zrakoplovnih proizvoda, dijelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija".

Član 2.

(Prijelazne odredbe)

- (1) Nakon 31. decembra 2017. podnosioci zahtjeva za dozvolu za letenje ili imaoци dozvola za letenje mogu se i dalje koristiti uslugama pilota na probnim letovima treće ili četvrte kategorije iz Dodatka XII Prilogu I "Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji zrakoplova i zrakoplovnih proizvoda, dijelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija", te inženjera za ispitivanja u letu koji su do tog datuma izvodili aktivnosti povezane s probnim letom u skladu s primjenjivim pravilima nacionalnog zakonodavstva. Svako takvo korištenje ostaje ograničeno na opseg zaduženja članova posade za probne letove kako je utvrđeno prije 31. decembra 2017.
- (2) Opseg zaduženja člana posade za probne letove određuje podnosilac zahtjeva za dozvolu za letenje ili imalac dozvole za letenje koji se koristi ili planira koristiti njihovim uslugama i to na osnovu iskustva i osposobljenosti članova posade za probne letove, te na osnovu odgovarajuće evidencije podnosioca zahtjeva za dozvolu za letenje ili imaoца dozvole za letenje. Taj opseg zaduženja člana posade za probne letove mora biti dostupan BHDCA.
- (3) Bilo koje proširenje ili druge izmjene opsega odobrenja tih članova posade za probne letove, koje je odredio podnosilac